

मुंबई येथील उच्च न्यायालयात

साधारण मूळ दिवाणी अधिकार क्षेत्र

व्यावसायिक लवाद याचिका क्रमांक 210 ऑफ 2024

सूर्यदीप इंजिनीअरिंग प्रा. लि. ... याचिकाकर्ते

विरुद्ध

एनएम कन्स्ट्रक्शन ... प्रतिवादी

सह

अंतरिम अर्ज क्रमांक 38622 ऑफ 2024

व्यावसायिक लवाद याचिका क्रमांक 210 ऑफ 2024

आकाश मेनन, याचिकाकर्त्याचे वकील.

श्याम कपाडिया, a/w गौरव जैन, अश्वथ रेड्डी, धुपद वाघानी, प्रतिवादीचे वकील.

कोरम: सोमशेखर सुंदरेशन, जे

दिनांक : २ जानेवारी २०२५

१० जानेवारी २०२५

निकाल: (प्रति, सोमशेखर सुंदरेशन जे.)

वाद :

1. नियुक्त केलेल्या लवादाने दिलेल्या निर्णयाची वैधता पक्षाने लवादांतर्गत लवादाचा वापर करून एकतर्फी नियुक्तीची कल्पना नसलेल्या कराराला लवाद आणि

सामंजस्य कायदा, १९९६ ("कायदा") च्या कलम ३४ अन्वये या याचिकेत आव्हान देण्यात आले आहे. खाली नमूद केलेल्या कारणांसाठी, मी असे मानतो की असा निवाडा रद्द केला जाणे योग्य आहे, कारण कायद्याचे पेटंट उल्लंघन असलेल्या प्रक्रियेचे उत्पादन आहे आणि त्याच्या बारीक सारीक योजनेचे उत्पादन आहे.

तथ्यात्मक मैट्रिक्स:

२. या याचिकेची वस्तुस्थिती थोडक्यात पुढीलप्रमाणे सांगता येईल.

a) 2013 मध्ये प्रतिभा इंडस्ट्रीज लिमिटेड ("पीआयएल") नावाच्या सूचीबद्ध कंपनीला राजस्थान सरकारच्या सार्वजनिक आरोग्य अभियांत्रिकी विभागाने दोन वर्कऑर्डर दिल्या होत्या. नादारी आणि दिवाळखोरी संहिता, २०१६ अंतर्गत जनहित याचिका सध्या लिक्विडेशनखाली आहे, ही रेकॉर्डची बाब आहे;

b) राजस्थान सरकारने याचिकाकर्त्यास काही कामाचे आदेश प्रदान केले. उत्तरकर्त्याने दावा केला आहे की त्यांनी PIL कडून उप-कंत्राटी काम "सुविधा प्रदान" करून मिळवून दिले आहे, ज्यासाठी तो "सुविधा मानधन" मागतो (याचिकाकर्ता याला "कमिशन / लाच" असे संबोधतो);

c) प्रतिवादीच्या मते, दिनांक 15 जानेवारी, 2019 रोजी एक सामंजस्य करार ("MOU") याचिकाकर्ता आणि प्रतिवादी यांच्यात अंमलात आला होता, ज्याअंतर्गत

पीआयएलद्वारे याचिकाकर्त्यास प्रदान केलेल्या कामाच्या मूल्याच्या टक्केवारीनुसार सुविधा प्रतिफळ देय होते.;

d) याचिकाकर्त्याच्या म्हणण्यानुसार, असा कोणताही सामंजस्य करार नव्हता. अंमलबजावणी झाली आणि याचिकाकर्त्याने पीआयएलच्या प्रकल्पांवरील याचिकाकर्त्याच्या कामाच्या संदर्भात "काही किरकोळ कामे" करण्यासाठी प्रतिवादीची नेमणूक केली होती. प्रतिवादीने दावा केलेला सामंजस्य करार फसवणुकीचा परिणाम असल्याचा आरोप करत जयपूर पोलिसांकडे प्रथम माहिती अहवाल दाखल करण्यात आला आहे.

उत्पादन;

e) जानेवारी २०२० अखेर याचिकाकर्त्याने प्रतिवादीला रु.२५,७५,५००/- (रु.२५.७५ लाख) ची रक्कम दिली. याचिकाकर्त्याचा असा दावा आहे की हे प्रतिवादीला सोपविलेल्या "किरकोळ कामांसाठी" होते, तर प्रतिवादी असा दावा करतो की हा सामंजस्य करारानुसार देय सुविधा मोबदल्याचा भाग आहे;

f) 15 मे 2021 ते 21 जून 2021 या कालावधीत प्रतिवादीने अर्जदाराकडे 'प्रकल्प सुलभतेसाठी मोबदला' या नावाखाली पैसे भरण्याची अनेक मागण्या केल्या. प्रतिवादीचा असा दावा होता की अर्जदाराने प्रकल्पांच्या स्थिती आणि प्रगतीबाबत तसेच PIL कडून अर्जदाराकडे आलेल्या रकमेबाबत प्रतिवादीला माहिती दिली पाहिजे होती.

प्रतिवादीने अर्जदाराकडे PIL कडून आलेल्या रकमेच्या दाखल्यासाठी बँक स्टेटमेंट सादर करण्याची मागणी केली. PIL दिवाळखोरीत गेले असल्याने आणि आर्थिकदृष्ट्या असमर्थ ठरल्यामुळे, प्रतिवादीला PIL कडून असे पुरावे मिळू शकले नाही.

g) 2 जुलै 2021 रोजी प्रतिवादीने लवादाचा वापर केला आणि लवाद कलम (कलम ७ सामंजस्य करार) नुसार पक्षकारांमधील वाद आणि मतभेद सोडविण्यासाठी एकमेव मध्यस्थ म्हणून बंगळूरु स्थित श्री. ए. जगन्नाथन यांची एकमेव मध्यस्थ म्हणून शिफारस केली.

h) 10 ऑगस्ट 2021 रोजी याचिकाकर्त्याने जगन्नाथन यांना एक पत्र पाठवून त्यांना एकमेव मध्यस्थ म्हणून नियुक्त करण्याची विनंती केली आणि 3 सप्टेंबर 2021 रोजी जगन्नाथन यांनी पक्षकारांना सांगितले की पहिली सुनावणी 13 सप्टेंबर 2021 रोजी होईल;

i) 7 सप्टेंबर 2021 रोजी याचिकाकर्त्याने प्रतिवादीला पत्र पाठवून म्हटले आहे की याचिकाकर्ते एकमेव मध्यस्थाची नियुक्ती नाकारत आहेत. प्रतिवादीच्या म्हणण्यानुसार हे पत्र त्यांना मिळाले नव्हते;

j) 13 सप्टेंबर 2021 रोजी जगन्नाथन यांनी सुनावणी घेतली, ज्यात याचिकाकर्ते उपस्थित नव्हते. प्रतिवादीचा असा युक्तिवाद आहे की श्री जगन्नाथन यांना याचिकाकर्ते फोन केला. परंतु, याचिकाकर्ते फोनवर हजर झाले नाहीत;

k) दिनांक 27 सप्टेंबर 2021 रोजी, याचिकाकर्त्याने प्रतिवादीस पत्र लिहिले आणि श्री. जगन्नाथन यांना त्याची प्रत दिली, ज्यामध्ये याचिकाकर्त्याने पक्षांदरम्यान कोणताही वाद असल्याचे नाकारले आहे आणि स्पष्टपणे नमूद केले आहे की याचिकाकर्ता “श्री ए. जगन्नाथन यांना मध्यस्थ म्हणून स्वीकारत नाही”. या पत्राची प्राप्ती, ज्यामध्ये 7 सप्टेंबर 2021 च्या पत्राचा उल्लेख आहे, त्यावर कोणताही वाद नाही.

l) दि. 28 सप्टेंबर 2021 रोजी, श्री. जगन्नाथन यांनी याचिकाकर्त्याच्या अनुपस्थितीत दुसरी सुनावणी घेतली. प्रतिवादीच्या मते, याचिकाकर्त्याने श्री. जगन्नाथन यांचे दूरसंचार आणि व्हॉट्सअप संदेश "दुर्लक्षिले". श्री. कपाडिया यांनी सादर केलेल्या तारखांच्या यादीत, या प्रकरणातील पुढील अनेक सुनावण्यांविषयी असा दावा करण्यात आला आहे – याचिकाकर्त्याने श्री. जगन्नाथन यांचे कॉल आणि व्हॉट्सअप संदेश दुर्लक्ष केल्याचा उल्लेख आहे.

m) 20 ऑक्टोबर 2021 रोजी याचिकाकर्त्याने जयपूरमध्ये दिवाणी दावा दाखल करून हा सामंजस्य करार अवैध असल्याचा जाहीर करण्याचा दिलासा मागितला होता. सामंजस्य करारात लवादाचे कलम असल्याने याचिकाकर्त्याला लवादाकडे जाण्याचे निर्देश देत हा खटला निकाली काढण्यात आला;

n) 20 डिसेंबर 2021 रोजी प्रतिवादीने जगन्नाथन यांच्यासमोर दाव्याचे निवेदन याचिका दाखल केली.;

- o) 7 जानेवारी 2022 रोजी याचिकाकर्त्याने जयपूर पोलिसांकडे प्रतिवादी विरुद्ध तक्रार दाखल केली.;
- p) 21 जानेवारी 2022 आणि 24 जानेवारी 2022 रोजी श्री. जगन्नाथन यांनी याचिकाकर्त्याला पत्र लिहून संरक्षण निवेदन मागितले;
- q) 29 जानेवारी 2022 रोजी, याचिकाकर्त्याने जगन्नाथन यांच्यावरील आक्षेपांचा पुनरुच्चार केला आणि पुन्हा असे म्हटले की याचिकाकर्त्याने प्रतिवादीसोबत कोणत्याही सामंजस्य करारावर स्वाक्षरी केली नाही आणि संबंधित सामंजस्य करार बनावट दस्तऐवज असल्याचे ठामपणे सांगितले. या सामंजस्य करारातील मजकुरावरून हे स्पष्ट होते की, हा लाचेच्या रकमेचा करार आहे जो सार्वजनिक धोरणाच्या विरोधात आहे आणि कायद्याच्या दृष्टीने तो अंमलात आणला जाणार नाही;
- r) 9 फेब्रुवारी 2022 रोजी प्रतिवादीने याचिकाकर्त्याचे सर्व आरोप फेटाळून लावले, तर 9 मार्च 2022 रोजी याचिकाकर्त्याने आपले सर्व युक्तिवाद आणि हरकतींचा पुनरुच्चार केला;
- s) 16 मार्च 2022 रोजी जगन्नाथन यांनी पक्षकारांचे सर्व युक्तिवाद मांडले आणि एक आदेश जारी केला. लवादाची कार्यवाही सुरू ठेवून ती पूर्ण करण्याचा आपला मानस असल्याचे त्यांनी स्पष्ट केले. कायद्याच्या कलम १३ (२) अन्वये विहित मुदतीत लवादाच्या नियुक्तीला याचिकाकर्त्याने आव्हान दिलेले नाही आणि याचिकाकर्त्याचा

आक्षेप "कालबाह्य " (लवाद न्यायाधिकरणाच्या स्थापनेची माहिती मिळाल्यानंतर १५ दिवसांच्या मुदतीत नसणे) आहे, असा निष्कर्ष त्यांनी केला;

t) 14 ऑक्टोबर 2022 रोजी जगन्नाथन यांनी आयोजित केलेल्या कार्यवाहीत ("आक्षेपार्ह निवाडा") हा निवाडा दिला. त्यांनी प्रतिवादीला 11,20,90,862/- रुपये (रु. 11.21 कोटी) व्याजासह 12% दराने दिले.

विश्लेषण केलेले वाद:

3. आकाश मेनन, याचिकाकर्त्याचे अभ्यासू वकील यांनी असे प्रतिपादन केले की, ही नियुक्ती एकतर्फी होती, ही वस्तुस्थिती निवाडा रद्द करण्यासाठी पुरेशी आहे.

4. श्याम कपाडिया, प्रतिवादीचे विद्वान वकील यांनी असे प्रतिपादन केले की, लवादाची एकतर्फी नियुक्ती वादग्रस्त पुरस्कारासाठी घातक नाही. तो असा युक्तिवाद करतो की याचिकाकर्त्याने एकतर्फी नियुक्तीच्या आधारावर (कायद्याच्या कलम १६ अन्वये) आपल्या अधिकारक्षेत्राला आव्हान देत अशा प्रकारे नियुक्त केलेल्या लवादाकडे अर्ज दाखल केला नाही किंवा एकतर्फी नियुक्त मध्यस्थाच्या जागी (कायद्याच्या कलम ११ अन्वये) स्वतंत्र मध्यस्थाची नेमणूक करण्याची मागणी करणारा अर्ज अधिकारक्षेत्राच्या न्यायालयात दाखल केला नाही. त्यामुळे याचिकाकर्त्याने या निवाड्याला आव्हान देण्याचा अधिकार गमावला आहे, असा युक्तिवाद ते करतील.

5. जर कपाडिया यांचा युक्तिवाद मान्य केला गेला तर याचा अर्थ असा होईल की लवाद कराराशी थेट संघर्ष करणाऱ्या पक्षकाराद्वारे लवादाची नेमणूक केली जाऊ शकते आणि असे बेकायदेशीरपणे नियुक्त केलेले मध्यस्थ लवादाच्या कार्यवाहीवर अधिकार ठेवू शकतात आणि असे उद्भवल्यानंतरही हा निर्णय कायद्याच्या कलम 34 अंतर्गत आव्हानापासून मुक्त असू शकतो.

6. लवादाला विरोध करण्यासाठी वेगवेगळी भूमिका घेतल्याबद्दल श्री. कपाडिया यांना याचिकाकर्त्याची ही चूक आढळते - उदाहरणार्थ, याचिकाकर्त्याने प्रथम असे ठामपणे सांगितले की लवाद सुरू करण्यासाठी कोणताही वाद नाही; नंतर त्यांनी कोणत्याही लवाद करारावर स्वाक्षरी झाली नसल्याचे ठामपणे सांगितले; त्यानंतर हा कथित करार बनावट असल्याचा आरोप त्यांनी केला; आणि आता ही नियुक्ती बेकायदेशीर असल्याचा युक्तिवाद करत आहेत कारण ही एकतर्फी नियुक्ती आहे.

7. समतेवर हे आकर्षक सादरीकरण असले, तरी ते निवाड्याच्या वैधतेच्या बाजूने सुई फिरवत नाहीत - समता कायद्यामध्ये तफावत असेल तेव्हा त्याला पूरक ठरू शकते, पण ती कायद्याची जागा घेऊ शकत नाही. 2011 (4) SCC 266

8. याचिकाकर्त्यानेही लवादाच्या कलमाचा समावेश असलेला कथित (तो त्याची अंमलबजावणी करण्यास नकार देतो) करार "कमिशन / लाच" देण्यासाठी आहे आणि म्हणूनच सार्वजनिक धोरणाच्या विरोधात आहे असा युक्तिवाद करून समतेचा वापर

केला आहे. या याचिकेवर निर्णय देण्याच्या हेतूने हे म्हणणे देखील अप्रासंगिक आहे, ज्यासाठी मी केवळ कायद्याच्या कलम ३४ अंतर्गत हस्तक्षेपाच्या मर्यादित व्याप्तीद्वारे निर्देशित आहे.

9. इथल्या विश्लेषणाच्या हेतूने, करारावर खरोखरच स्वाक्षरी झाली आहे असे गृहीत धरूनही, लवादाची नेमणूक एका पक्षाने करारात एकतर्फी केली होती आणि तेही जेव्हा करारात लवादाच्या एकतर्फी नेमणुकीची कल्पनाही नसते, तेव्हा लवादाची एकतर्फी नेमणूक बेकायदेशीर आहे की नाही याचा विचार करण्याचा हा विषय राहिलेला नाही, पण प्रत्यक्षात ही नियुक्ती ज्या लवाद कराराचा वापर केला जातो, त्याच्याशी विसंगत असल्याचे प्रकरण आहे. त्यामुळे लवादाच्या नेमणुकीतच पेटंट बेकायदेशीर असल्याने ही नियुक्ती रद्द करण्यात आली आहे.

पक्षाची स्वायत्तता आणि स्वातंत्र्य :

10. मध्यस्थ कोण असावा हे ठरविण्यात "पक्षीय स्वायत्तता" हा सिद्धांत आणि अशा प्रकारे नियुक्त केलेल्या लवादाचे "स्वातंत्र्य" हे दुहेरी पैलू लवादाच्या स्वरूपात स्वाजगीकरण केलेल्या वाद निवारणाच्या केंद्रस्थानी आहेत. हा कायदा लवादाच्या निर्णयाला, न्यायालयाच्या आदेशाला दिलेली वैधानिक वागणूक, निर्णयाच्या अंमलबजावणीत (कायद्याच्या कलम ३६ अन्वये) प्रदान करतो. हा कायदा लवादाच्या निर्णयापर्यंत (कायद्याच्या कलम ३४ अन्वये) आव्हान देण्याच्या आधारांवरही मर्यादा

घालतो. म्हणूनच, जेव्हा पक्षकार खाजगी अर्ध-न्यायिक लवाद न्यायाधिकरणावर विश्वास ठेवण्यास सहमत होतात, प्रथम अपील आणि दुसऱ्या अपीलाचे मौल्यवान अधिकार सोडतात, तेव्हा अशी अपेक्षा केली जाते की कंत्राटदार पक्ष त्या न्यायाधिकरणावर कोण काम करायचे हे ठरविण्याचे आपले पूर्ण सार्वभौम स्वायत्त अधिकार आणू शकेल.

11. जिथे पक्षकारांनी लवाद कराराची अंमलबजावणी केली आहे. ज्यामुळे एका पक्षाला एकतर्फी मध्यस्थ निवडण्याची परवानगी मिळते, यामुळे "पक्षस्वायत्तता" आणि "स्वातंत्र्य" यांच्यातील संभाव्य संघर्ष निर्माण होईल. "पक्षाची स्वायत्तता" सर्वोच्च आहे ही विचारसरणी या विषयाचे समर्थन करते की कंत्राटदार पक्षाला विचारासाठी, दुसऱ्या कंत्राटदार पक्षाने केलेल्या लवादाच्या निवडीचे पालन करण्यास सक्षम असले पाहिजे. "स्वातंत्र्य" सर्वोच्च आहे हा विचार या विषयाला पुष्टी देतो की जर एक पक्ष मध्यस्थ कोण असावा हे ठरवू शकतो, तर तो निःपक्षपातीपणा, निष्पक्षता आणि समतोल या मूलभूत घटकास कमकुवत करेल जो लवादासाठी आवश्यक आहे ज्याला न्यायालयाच्या निर्णयाच्या बरोबरीने निर्णय घेण्याचे आणि निर्णय देण्याचे अधिकार देण्यात आले आहेत, आणि जो निर्णय दोन टप्प्यांच्या अपीलपासून देखील संरक्षित असतो, जे अगदी न्यायालयाच्या निर्णयासाठीही लागू होते.

12. सेंट्रल ऑर्गनायझेशन फॉर रेल्वे इलेक्ट्रिफिकेशन विरुद्ध ईसीआय एसपीआयसी एसएमओ एमसीएमएल (जेव्ही) अ जॉईंट व्हेनचर कंपनी (एकतर्फी संदर्भ) 2024 SCC Online Sc 3219 याच संघर्षाचा निपटारा करताना सर्वोच्च न्यायालयाच्या पाच न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने 'पक्षीय स्वायत्तते'मुळे 'स्वातंत्र्या'चा मार्ग मोकळा होईल, असे जाहीर केले. तीन न्यायमूर्तींनी बहुमताने दिलेल्या निकालात असे घोषित करण्यात आले आहे की, पक्षकारांनी कराराने सहमती दर्शविली की एक पक्ष एकतर्फी मध्यस्थ नियुक्त करू शकतो, परंतु करारातील अशी तरतूद कायद्याचे उल्लंघन करणारी असेल आणि अंमलबजावणीयोग्य ठरणार नाही. बहुमताच्या मताच्या काही पैलूंवर असहमती दर्शवणारे दोन वेगवेगळे निकाल (एकतर्फी नियुक्तीची तरतूद करणारे प्रत्येक कलम बेकायदेशीर असण्याची गरज नाही, असे सांगणे) यांनीही त्या स्वातंत्र्यावर ठाम पणे शिक्कामोर्तब केले आणि लवाद न्यायाधिकरणाचा निःपक्षपातीपणा पवित्र आहे.

13. हे लक्षात ठेवले पाहिजे की एकतर्फी संदर्भ प्रकरण लवाद करारांशी संबंधित होते ज्यात लवाद करारातील एका पक्षकाराने एकतर्फी नियुक्तीची तरतूद करणारी कलमे होती. हा कायदा पक्षकारांना मध्यस्थांच्या नेमणुकीच्या प्रक्रियेशी सहमत होण्याची मुभा देत असला, तरी मध्यस्थ नेमण्याच्या प्रक्रियेचे स्वातंत्र्य, निःपक्षपातीपणा आणि निष्पक्षता हे तत्त्व अपरिवर्तनीय मानले गेले, ज्यामुळे अशी कलमे पक्षाच्या स्वायत्ततेवर आधारलेली असूनही बेकायदेशीर ठरली.

लवाद कराराचे उल्लंघन :

14. हाती असलेल्या प्रकरणात, प्रतिवादी कबूल करतो की, जगन्नाथन यांची नियुक्ती एकतर्फी होती. ही नियुक्ती परस्पर संमतीने किंवा न्यायालयाच्या आदेशाने झालेली नाही, हे स्पष्ट आहे.

15. विशेष म्हणजे सामंजस्य कराराच्या कलम ७ मध्ये लवाद करार आहे (जरी त्याची अंमलबजावणी वादग्रस्त असली तरी) प्रतिवादीला एकतर्फी पणे एकमेव मध्यस्थ नियुक्त करण्यास सक्षम करण्याचा हेतू नाही. यासाठी सामंजस्य कराराचे कलम ७ खाली नमूद केले आहे:-

7. या सामंजस्य करारानुसार उद्भवणारा कोणताही वाद किंवा मतभेद लवाद आणि सामंजस्य कायदा, 1996 नुसार लवाद आयोजित केला जाईल. यासाठी पक्षकार सहमत आहेत. लवादाचे ठिकाण मुंबई येथे असेल. लवादाला द्यावयाचे शुल्क आणि इतर खर्च अपील कर्त्या पक्षाद्वारे केले जातील. इतर सर्व खर्च जसे की स्थळ, वकील शुल्क, त्यांची बाजू मांडणे आणि सादर करणे इत्यादी संबंधित पक्षकार स्वतः उचलतील.

16. एकतर्फी मध्यस्थ नेमण्याचा पक्षकाराचा अधिकार ही तरतूद त्यात नमूद नसलेल्या गोष्टींसाठी महत्त्वाची आहे. लवाद करारात अशी तरतूद आहे की लवाद कायदानुसार चालविला जाईल. हे स्पष्ट आहे की याचिकाकर्त्याने प्रतिवादीने एकतर्फी

अवलंबिलेली प्रक्रिया किंवा नियुक्त केल्या जाणाऱ्या लवादाच्या ओळखीस सहमत नव्हते.

17. "एकतर्फी" च्या पारंपारिक समजुतीत नियुक्ती", आधार असा असेल की लवाद करार, जो स्वायत्त पक्षांनी अंमलात आणण्यासाठी निवडला आहे, एका पक्षाद्वारे एकतर्फी नियुक्तीची तरतूद करतो. मात्र, अशी सहमतीची प्रक्रिया बेकायदेशीर ठरेल, असा कायदा जाहीर करण्यात आला आहे. या प्रकरणात खरोखरच एकतर्फी नियुक्तीचा समावेश आहे, परंतु अशी नियुक्ती लवाद कराराशी सुसंगत देखील नाही, याचा सरळ अर्थ असा आहे की या प्रकरणातील एकतर्फी नियुक्ती थेट लवाद कराराशी विसंगत आहे ज्याअंतर्गत लवाद लागू केला गेला आहे.

18. प्रतिवादीने मध्यस्थी करताना जगन्नाथन यांच्या नावाचा प्रस्ताव ठेवला होता. प्रतिवादी कबूल करतो की याचिकाकर्त्याने नावास संमती दिली नाही. याचिकाकर्त्याकडून 7 सप्टेंबर 2021 रोजीचे पत्र प्राप्त झाले नसल्याचा प्रतिवादीचा दावा बरोबर आहे असे गृहीत धरले तरी 27 सप्टेंबर 2021 रोजीचे पत्र प्राप्त झाले आहे. रेकॉर्डवर दिसणारी गोष्ट अशी आहे की, पक्षकारांनी त्यांच्या स्वायत्ततेचा वापर करून श्री. जगन्नाथन यांना सहमतीने मध्यस्थ म्हणून नियुक्त केले जाईल यावर एकमत झाले नाही. अशा परिस्थितीत लवादाचा वापर करणाऱ्या पक्षकाराने (प्रतिवादी) कायद्याच्या

कलम ११ अन्वये न्यायक्षेत्राकडे दाद मागायची होती. प्रतिवादीने कायद्याच्या योजनेत नमूद केलेले हे तार्किक आणि अनिवार्य पुढचे पाऊल उचलले नाही.

19. त्याऐवजी, प्रतिवादीला कायद्याच्या कलम ११ अन्वये न्यायक्षेत्रात न गेल्याबद्दल याचिकाकर्त्याची चूक आढळते आणि लवादाची नेमणूक करण्याची विनंती न्यायालयाला केली जाते. ही एक अनाकलनीय अपेक्षा आहे - जो पक्ष कराराचे अस्तित्व नाकारतो तो पक्ष कराराच्या अस्तित्वाचा दावा करतो तो त्या कराराचे उल्लंघन करित आहे या आधारावर मध्यस्थ नियुक्त करण्यासाठी न्यायालयात जाण्याचा युक्तिवाद करतो . प्रतिवादीसाठी एकमेव तार्किक आणि स्पष्ट पुढची पायरी म्हणजे मध्यस्थ नियुक्त करण्यासाठी कलम ११ अन्वये न्यायालयात जाणे. अशा प्रकारे नियुक्त केलेल्या लवादाला मग कलम १६ अन्वये लवाद कराराच्या अस्तित्वाचा आणि वैधतेचा प्रश्न हाताळताना त्याच्या अधिकारक्षेत्राचा सामना करावा लागला असता.

कलम १६ ची व्याप्ती :

20. कायद्याच्या कलम १३ अन्वये विहित मुदतीत आव्हान देण्यात आले नसल्याचा दावा करून जगन्नाथन यांनी १६ मार्च २०२२ रोजी स्वतःच्या अधिकारक्षेत्राच्या बाजूने दिलेला निकाल, तसेच लवादाची कार्यवाही सुरू ठेवणे, फोन कॉल करणे आणि याचिकाकर्त्याला हजर राहण्यास सांगणारे व्हॉट्सअप संदेश पाठविणे, हेही अनाकलनीय आहे. कलम १६ मधील तरतुदी उद्बोधक असून सोयीसाठी येथे नमूद करणे योग्य ठरेल:-

कलम 16. लवाद न्यायाधिकरणाला आपल्या अधिकारक्षेत्रावर निर्णय देण्याची क्षमता:-

(1) लवादाच्या कराराच्या अस्तित्वाबद्दल किंवा वैधतेसंदर्भात कोणत्याही आक्षेपांवर निर्णय देण्यासह लवाद न्यायाधिकरण स्वतःच्या अधिकारक्षेत्रावर निर्णय देऊ शकते आणि त्या हेतूने,-

(a) कराराचा एक भाग असलेले लवाद कलम कराराच्या इतर अटींपासून स्वतंत्र करार म्हणून मानले जाईल; आणि

(b) लवादाने दिलेला निर्णय की करार अवैध आहे याचा लवाद कलमाला विधितः अवैधता लागू होणार नाही.

(2) लवादाच्या न्यायाधिकरणाला अधिकार क्षेत्र नाही, असे कथन बचाव पक्षाचे निवेदन सादर केल्यानंतर करता येणार नाही; तथापि, एखाद्या पक्षकाराला केवळ मध्यस्थाची नेमणूक केली आहे किंवा नियुक्तीत भाग घेतला आहे म्हणून अशी विनवणी करण्यापासून रोखले जाणार नाही.

(3) लवादाच्या कार्यवाहीदरम्यान लवादाच्या अधिकाराच्या कक्षेबाहेरील प्रकरण उपस्थित होताच लवाद न्यायाधिकरण आपल्या अधिकाराची व्याप्ती ओलांडत असल्याची विनवणी उपस्थित केली जाईल.

- (4) मध्यस्थ न्यायाधिकरण, उपकलम (२) किंवा उपकलम (३) कडे पाठविलेल्या कोणत्याही प्रकरणात, विलंब योग्य वाटल्यास नंतरची विनवणी स्वीकारू शकते.
- (5) मध्यस्थ न्यायाधिकरण उपकलम (२) किंवा उपकलम (३) मध्ये नमूद केलेल्या याचिकेवर निर्णय घेईल आणि जेथे लवाद न्यायाधिकरण याचिका फेटाळण्याचा निर्णय घेईल, तेथे लवादाची कार्यवाही सुरू ठेवावी आणि लवादाचा निर्णय द्यावा.
- (6) अशा लवादाच्या निर्णयामुळे व्यथित झालेला पक्षकार कलम ३४ नुसार असा लवादाचा निर्णय रद्द करण्यासाठी अर्ज करू शकतो.

[जोर दिला आहे]

21. या कायद्याच्या कलम १६ (१) नुसार असे दिसून येते की लवाद न्यायाधिकरणावर विस्तृत आणि व्यापक अधिकार आहेत - लवाद कराराच्या अस्तित्व किंवा वैधतेच्या संदर्भात आक्षेपांवर निर्णय देण्यासह स्वतःच्या अधिकारक्षेत्रावर निर्णय देणे. जगन्नाथन यांना उद्देशून लिहिलेले ७ सप्टेंबर २०२१ रोजीचे पत्र त्यांना (प्रतिवादी मिळाल्याचे नाकारतात) प्राप्त झाले नाही, असे गृहीत धरले तरी २७ सप्टेंबर २०२१ रोजीचे पत्र त्यांना खरोखरच प्राप्त झाले होते. त्या पत्रातील मजकुरात श्री. जगन्नाथन यांना मध्यस्थ म्हणून आक्षेप आहे, असे नमूद करून पक्षीय स्वायत्तता तसेच नियुक्तीसाठी मान्य प्रक्रियेचा अभाव या दोन्ही बाबी उपस्थित करणारा आक्षेप असल्याचे लवादाला कळवायला हवे होते. त्या आक्षेपाची दखल घेऊन त्यावर तोडगा काढायला हवा होता.

22. त्याऐवजी जगन्नाथन यांनी १६ मार्च २०२२ च्या आदेशाद्वारे स्वतःच्या अधिकारक्षेत्राच्या बाजूने दिलेल्या निकालात लवाद कराराचे उल्लंघन करून एकतर्फी नियुक्तीचा मुद्दा मार्गी लागलेला नाही. त्याऐवजी या प्रक्रियेला केवळ कलम १३ अन्वये आव्हान देता येईल आणि कलम १३ (२) मध्ये विहित मुदतीत कोणतीही हरकत प्राप्त न झाल्याने लवाद लवादाची कार्यवाही करेल, असे नमूद करण्यात आले आहे.

23. जगन्नाथन यांच्यासमोर याचिकाकर्त्याने एकतर्फी नियुक्तीचा मुद्दा स्पष्टपणे उपस्थित केला नसल्याने जगन्नाथन यांनी एकतर्फी नियुक्तीचा मुद्दा हाताळला नाही, हा कपाडिया यांचा युक्तिवाद पटण्याजोगा नाही. सामंजस्य कराराच्या कलम ७ च्या साध्या वाचनातून हे स्पष्ट होते की, एकतर्फी नियुक्ती करण्याचा अधिकार नव्हता. हे पहिलं प्रावधान आहे ज्याचा एक लवाद न्यायालयाकडून विचार केला जाणं अपेक्षित आहे, अगदी न वादग्रस्त लवाद नियुक्तीच्या बाबतीत देखील. लवाद न्यायालयाला दिनांक 27 सप्टेंबर 2021 च्या पत्राची प्राप्ती झाली होती आणि त्यामुळे लवाद न्यायालयाला हे कळलं होतं की लवाद न्यायालयाची नियुक्ती वादाच्या छायेखाली आहे, कारण मध्यस्थाची नियुक्ती पक्षांच्या संमतीने झालेली नाही.

24. पुढचा प्रश्न लवाद न्यायाधिकरणाला असायला हवा होता की, संमतीअभावी कलम ११ अन्वये अधिकार क्षेत्र असलेल्या न्यायालयानेच लवादाची नेमणूक केली होती का? साहजिकच जगन्नाथन यांची नेमणूक न्यायालयाने केलेली नव्हती आणि त्यांनी

उंवरठ्यावरच हा विषय हाताळायला हवा होता. कलम १६ (१) अन्वये सत्तेची व्याप्ती एखाद्या पक्षाने आक्षेप घेण्याच्या गरजेपुरती मर्यादित नाही. या तरतुदीमुळे लवादाला पक्षकाराने घेतलेल्या आक्षेपांसह त्याच्या अधिकारक्षेत्रावर निर्णय देण्याचा अधिकार आहे. माझ्या मते, प्रत्यक्षात या कायद्यांतर्गत गंभीर अधिकार बजावणाऱ्या लवाद न्यायाधिकरणाने ज्या वास्तूची उभारणी केली, त्याचा पायाच कमकुवत झाला आहे, याची जाणीव ठेवायला हवी होती.

कलम १३ ची व्याप्ती :

25. जगन्नाथन यांनी या उद्देशाने घेतलेली भूमिका कायद्याच्या कलम १३ (२) अन्वये मर्यादेचा कालावधीच्या विश्लेषणाची गरज आहे. कलम १३ मध्ये कायद्याच्या कलम १२ (३) मध्ये नमूद केलेल्या आधारावर आव्हान देण्यासाठी प्रक्रियात्मक कायदा आहे. हे परिस्थितीवर आधारित आधार आहेत जे एक तर लवादाच्या स्वातंत्र्य आणि निःपक्षपातीपणाबद्दल न्याय्य शंका निर्माण करतात किंवा हे दर्शवितात की नियुक्त केलेल्या लवादाकडे पक्षकारांनी मान्य केलेली पात्रता नाही. जगन्नाथन यांनी याचिकाकर्त्याचे आक्षेप त्यांच्या स्वातंत्र्याविषयीच्या शंकांशी निगडित असल्याचे समजून घेतल्याचे स्पष्ट झाले आहे. त्यामुळेच त्यांनी स्वतःच्या अधिकारक्षेत्राच्या बाजूने निकाल देताना या कायद्याच्या कलम १३ (२) चा उल्लेख केला होता. प्रतिवादीने आपली एकतर्फी नियुक्ती केली आहे, याची त्याला जाणीव होती. माझ्यासमोरच्या

कामकाजातही श्री. कपाडिया यांनी जगन्नाथन यांची एकतर्फी नियुक्ती झाली की नाही, याबाबत कोणतीही स्पर्धा नसल्याचे स्पष्टपणे सांगितले. तसे असताना, सामंजस्य कराराच्या कलम ७ मधील तरतुदी केवळ लवादाच्या ओळखीला संमती देण्याचा पाया अस्तित्वात नसल्याचे दर्शवू शकतात. या परिस्थितीवर एकमेव उपाय म्हणजे कायद्याचे कलम ११ लागू करणे हेही तितकेच स्पष्ट होते. कलम ११ चा पक्षकाराने लवादाचा वापर करून करायला हवा होता.

26. कोणत्याही परिस्थितीत, कायद्याच्या कलम 16 (5) सह कलम 16 (6) अन्वये, लवादाची कार्यवाही करण्याचा आणि निर्णय देण्याचा असा निर्णय कायद्याच्या कलम 34 अंतर्गत आवाहनास पात्र ठरेल. त्यामुळे निवाडा मिळाल्यानंतरच आणि पुरस्कारापुढे आवाहन उभे करता येईल. ही याचिका नेमके असेच आवाहन आहे.

27. श्री. मेनन स्पष्टपणे सांगतात की श्री. जगन्नाथन आणि प्रतिवादी यांच्यातील संबंधांचा तथ्यात्मक निष्कर्ष काढण्यासाठी रेकॉर्डवर कोणतेही पुरावे नाहीत जे कायद्याच्या सातव्या अनुसूचीत नमूद केलेल्या संबंधांच्या श्रेणींमध्ये येतील. तथापि, श्री. मेनन ठामपणे सांगतील की हा मुद्दा वादग्रस्त आहे, कारण, स्पष्टपणे आणि मान्यपणे, लवादाची नियुक्ती एकतर्फी होती. माझ्या मते, ही नियुक्ती एकतर्फी होती, हा एकमेव मुद्दा येथे विदारक नाही. अशी एकतर्फी नियुक्ती मध्यस्थी कराराने नव्हे, तर दुसऱ्या प्रतिपक्षाच्या आचरणाने, त्याला लवाद कराराचा पाठिंबा न देता प्रतिपक्षावर लादली

गेली, हे लवादाच्या कारवाईसाठी घातक आहे, ज्याची परिणती लवादाच्या निर्णयात झाली आहे.

कायद्याच्या विरोधात एस्टॉपेल नाही:

28. श्री. कपाडिया सादर करतील की याचिकाकर्त्याकडून पत्रव्यवहार केल्याने याचिकाकर्त्याने जगन्नाथन यांना गुणवत्तेच्या पैलूंवर काही तथ्यात्मक माहिती दिली आहे. आक्षेप असा आहे की, याचिकाकर्त्याने लवादाची समजूत काढण्यात अपयशी ठरल्यानंतर एकतर्फी नियुक्तीच्या आधारावर या निर्णयाला आव्हान देण्याचा प्रयत्न केला आहे. एस्टॉपेलचा युक्तिवाद वाटणाऱ्या या युक्तिवाद पटत नाही. कायद्याच्या विरोधात कुठलीही कारवाई होऊ शकत नाही, हा ढोंगी कायदा आहे. याचिकाकर्त्याने गुणवत्तेच्या आधारे काही युक्तिवाद केले, हा कपाडिया यांचा युक्तिवाद तथ्यात्मकदृष्ट्या अचूक आहे, असे गृहीत धरले, तर अधिकारक्षेत्र नसलेल्या व्यासपीठाला अधिकार क्षेत्र दिले जाऊ शकते, असे म्हणता येणार नाही. हे असे प्रकरण नाही जिथे याचिकाकर्त्याने आपले पूर्वीचे आक्षेप माफ केले किंवा मागे घेतले आणि लवादात भाग घेण्याचा निर्णय बदलला. याउलट रेकॉर्डवरील सामग्रीचा आढावा घेतल्यास असे दिसून येते की, प्रत्येक टप्प्यावर याचिकाकर्त्याने मध्यस्थ म्हणून जगन्नाथन यांना आपला विरोध असल्याचा पुनरुच्चार केला.

29. कायद्याच्या कलम १६ (२) ची योजनाही उल्लेखनीय आहे - संरक्षण निवेदन दाखल करण्यापूर्वी अधिकारक्षेत्रावर आक्षेप घेतला जाऊ शकतो. किंबहुना, कलम १६ (२) एक पाऊल पुढे टाकत लवादाच्या नेमणुकीत सहभागी झालेला पक्षकारही लवादाला अधिकार नसल्याचा आक्षेप घेऊ शकतो, अशी तरतूद करण्यात आली आहे. यावरून असे दिसून येते की, कार्यक्षेत्र हा कार्यवाहीचा पाया आहे आणि लवादाच्या नेमणुकीत संमती हे अधिकारक्षेत्र प्रदान करण्याचे प्राथमिक साधन असल्याने न्यायाधिकार आक्षेप नोंदविण्याची क्षमता व्यापक आहे. एक पक्षकार, मध्यस्थाची नेमणूक करूनही, लवादाला सांगू शकतो की त्याच्या अधिकारक्षेत्राची व्याप्ती त्या मुद्द्यांपर्यंत विस्तारत नाही ज्यावर मध्यस्थ प्रदान केलेल्या अधिकारक्षेत्राचा वापर करू इच्छितो. कोणत्याही परिस्थितीत, याचिकाकर्त्याने बचावाचे कोणतेही निवेदन दाखल केले नाही. जगन्नाथन यांना हा आक्षेप अधिकारक्षेत्राचा समजला, म्हणूनच कलम १३ (२) अन्वये या आक्षेपावर कालबाह्य असल्याबद्दल भाष्य करतानाही त्यांनी कलम १६ च्या व्याप्तीशी सुसंगत असलेल्या आपल्या अधिकारक्षेत्राच्या बाजूने निकाल दिला. तसे झाले आणि लवाद कायम राहिल्यानंतर कायद्याच्या कलम ३४ अन्वये ही याचिका या निर्णयाला आव्हान देण्याचा कायद्यात निश्चित केलेला मार्ग आहे.

अवास्तवता अधोरेखित केली:

30. एकदा मध्यस्थाची एकतर्फी नेमणूक झाली (आणि तीही कराराशिवाय) तेव्हा नियुक्तीस संमती न देणाऱ्या पक्षाला एकतर कायद्याच्या कलम १३ अन्वये आव्हान दाखल करावे लागते किंवा लवादाची जागा घेण्यासाठी कायद्याच्या कलम ११ अन्वये न्यायालयीन न्यायालयात जावे लागते, असे सुचविणे चुकीचे आहे, तसे न केल्यास अशा पक्षाला कायद्याच्या कलम ३४ अन्वये आव्हान उभे करण्यापासून रोखले जाते. एका काल्पनिक उदाहरणावरून या प्रस्तावातील अवास्तवता स्पष्ट होईल. असे प्रकरण ज्या जिथे कराराचे दोन पक्ष आहेत आणि प्रत्येकाने समांतर आणि एकतर्फी मध्यस्थ नियुक्त केला आहे. प्रत्येक पक्ष असा दावा करू शकतो की, त्याने एकतर्फी नियुक्त केलेला मध्यस्थ हा तो व्यक्ती आहे ज्याच्याकडे दुसऱ्या पक्षाने अधिनियमाच्या कलम 13 अंतर्गत संपर्क साधायला हवा. प्रत्येक पक्ष असा युक्तिवाद करू शकतो की त्याला अधिनियमाच्या कलम 11 चा अवलंब करण्याची गरज नाही, तर दुसऱ्या पक्षानेच कलम 11 अंतर्गत न्यायालयाकडे संपर्क साधायला हवा. अशा स्थितीत एकतर्फी नियुक्त केलेले दोन मध्यस्थ दोन वेगवेगळे निर्णय देऊ शकतात आणि श्री . कपाडिया यांच्या दाव्याप्रमाणे दुसर् या पक्षाने एकतर्फी नियुक्त केलेल्या लवादाने पारित केलेल्या निर्णयाला कोणताही पक्ष आव्हान देऊ शकत नाही. अशा स्थितीमुळे वाणिज्य क्षेत्रात अनागोंदी निर्माण होईल. नेमके हेच कारण आहे की, कायद्याच्या विरोधात कोणताही अडथळा असू शकत नाही आणि समन्यायी तत्त्वांवर आधारलेले युक्तिवाद आकर्षक वाटू शकतात, परंतु कायद्याची जागा कधीच घेऊ शकत नाहीत.

निष्कर्ष – निवाडा रद्द :

31. निष्कर्षतः, श्री. जगन्नाथ यांची नियुक्ती म्हणजेच मध्यस्थ न्यायालयाची रचना, माझ्या मते, प्रारंभापासूनच अवैध होती. अशा नियुक्तीपासून उत्पन्न होणारे सर्व परिणाम अनिवार्यपणे त्याच कायदेशीर अवैधतेच्या दुरुस्ती नसलेल्या परिणतीला सामोरे जाऊन हानी होईल.

32. या कायद्याच्या कलम ३४ (२) (अ) (व्ही) अन्वये लवादाची रचना किंवा लवादाची प्रक्रिया पक्षकारांच्या करारानुसार नसेल, जोपर्यंत करारच कायद्याच्या भाग १ च्या तरतुदीशी विसंगत नसेल ज्यातून पक्षकार माघार घेऊ शकत नाहीत, तर लवादाचा निर्णय रद्द केला जाऊ शकतो. जर लवादाची रचना किंवा लवादाची प्रक्रिया कायद्याच्या भाग १ नुसार नसेल तर लवादाचा निर्णयही रद्द केला जाईल.

33. या कायद्याच्या कलम ३४ (२) (ब) (२) अन्वये लवादाचा निर्णय भारताच्या सार्वजनिक धोरणाशी विसंगत असल्याचे न्यायालयाला आढळल्यास लवादाचा निर्णय रद्द बातल ठरवला जाऊ शकतो. एखाद्या निवाड्याला "भारताच्या सार्वजनिक धोरणाशी विरोध" म्हणून संबंधित तीन अटींपैकी दोन या प्रकरणात प्रासंगिक आहेत - (१) हा निवाडा भारतीय कायद्याच्या मूलभूत धोरणाचे उल्लंघन करणारा आहे; आणि (२) हा निवाडा नैतिकता किंवा न्याय या मूलभूत संकल्पनांशी विसंगत आहे. जर या दोन्ही पैकी कोणत्याही एका घटकाची पूर्तता झाली तर हा निवाडा भारताच्या सार्वजनिक धोरणाशी

विसंगत मानला जाईल आणि त्यामुळे कायद्याच्या कलम 34 (2) (बी) (2) अन्वये हा निवाडा रद्द केला जाऊ शकतो.

34. या कायद्याच्या कलम ३४ (२-अ) अन्वये निवाड्याच्या तोंडावर पेटंट बेकायदेशीरतेमुळे हा निवाडा खराब झाल्याचे न्यायालयाला आढळल्यास लवादाचा निर्णयही रद्द केला जाऊ शकतो. ज्या करारानुसार लवादाची मागणी करण्यात आली होती, त्यानुसार ही नियुक्ती करण्यात आली नव्हती. ही रचना पक्षाच्या स्वायत्ततेशी विसंगत होती, जी कायद्याच्या पायाचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या तत्त्वांपैकी एक आहे. नेमणुकीला संमती नसताना कार्यवाही सुरू ठेवण्याची पद्धत न्यायाच्या मूलभूत संकल्पनांशी विसंगत आहे. कायद्याने प्रत्यक्षात कलम ११ मध्ये लवादाची संमती न मिळण्यासाठी यंत्रणा निश्चित केली असली तरी ती लागू करण्यात आली नाही. हे सर्व निवाड्याच्या तोंडावर पेटंट बेकायदेशीरतेकडे लक्ष वेधतात. अशा न्यायाधिकरणाने दिलेला असा निकाल रद्द न केल्यास त्याचा परिणाम निकालावर होईल. कलम ११ निरुद्योगी आणि निरर्थक आहे आणि कायद्यातून वगळले जात आहे. संमती नसताना करारातील पक्षकार कायदा हातात घेऊ शकतात आणि कायद्याच्या कलम ११ अन्वये योग्य प्रक्रियेचे पालन न करता, स्वतंत्रपणे निवडलेल्या लवादाची नेमणूक केली.

35. म्हणूनच, हे केवळ कायद्याच्या अयोग्य अनुप्रयोगातील चुका नाहीत, जे कायद्याच्या मूळ आणि योजनेला अपहत करत नाहीत. याउलट, सर्व घटक स्पष्टपणे

पंचायतीच्या कार्यवाहीवर आणि त्याद्वारे, प्रभावित निवाड्यावर स्पष्ट आणि प्रकट बेकायदेशीरतेकडे निर्देश करतात. परिणामी, या प्रकरणात जी भूमिका समोर येते, त्यावरून कायद्याच्या कलम ३२ (२) (अ) (व्ही), कलम ३२ (२) (ब) (२) आणि खरे तर कलम ३२ (२-अ) मधील तरतुदीनुसार लवादाची कार्यवाही आणि त्याद्वारे त्याचे अंतिम उत्पादन म्हणजेच आक्षेप रद्द होण्यास पात्र आहे, यात शंका उरत नाही. ते याद्वारे रद्द केले जाते.

36. हे कार्य एक वाणिज्यिक मध्यस्थता याचिकेअंतर्गत आहे, ज्यामुळे मला विचार करणे आवश्यक आहे की खर्चाची किती आणि कशी रक्कम लावली जावी. खर्चासाठी लागू असलेले निकष आणि दोन्ही पक्षांचे वर्तन लक्षात घेतल्यावर, मला खर्च लादण्याचा निर्णय घेण्यास मनाशी ठाम वाटत नाही.

37. ही याचिका अखेर वरील अटींमध्ये निकाली काढली जाते. परिणामी, या याचिकेच्या अनुषंगाने दाखल केलेला कोणताही अंतरिम अर्जही अखेर निकाली निघेल.

38. या आदेशाच्या अनुषंगाने आवश्यक ती सर्व कार्यवाही या न्यायालयाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध असलेली डाऊनलोड केलेली प्रत प्राप्त झाल्यानंतर केली जाईल.

[सोमशेखर सुंदरेसन, जे.]

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X